

constitutivum, ex communi doctrina, quatuor debet in se conditiones complecti: nempe 1. ut sit quidpiam intrinsecum enti, 2. ut ipsum ab aliis omnibus secernat, 3. quod primo concipiatur, 4. demum ut ceterarum omnium perfectionum spectari possit veluti fons et origo. Atqui in aseitatem, seu in existentia a se, quatuor ejusmodi conditiones reperiuntur, quæ ad essentialiam metaphysicam constituendam requiruntur et sufficiunt. Nam ratio entis a se est quidem intrinsecum Deo, ut patet; nihil enim ea prius cogitari potest; nihil præterea est quod Deum magis a creaturis distinguat, quæ esse acceperunt ab alio; omnia demum attributa ex hoc quasi principio dimanare concipiuntur. Ex eo enim quod Deus intelligitur esse ens a se statim necesse est, ut omnibus perfectionibus cumulativissimis nullisque terminis circumscriptus intelligatur. Quare S. Thomas, cum docuisset Deum esse ipsum esse per se subsistens, ex hoc colligit, eum omnes perfectiones continere, quia omnis perfectio pertinet ad rationem *essendi* (1); ac postea cum S. Joan. Damasceno statuit ex omnibus Dei nominibus, quæ de Deo dicuntur, præcipuum et Deo maxime proprium esse qui *EST*, totum enim in se ipso comprehendens, habet ipsum esse velut quoddam pelagus substantiæ infinitum (2).

Hæc sane sententia magis consentanea videtur tum sacræ Scripturæ tum sanctorum patrum doctrinæ. Deus enim ipse suam naturam nomenque sibi proprium expositorum (Exodi III, 14) ait Moysi: *Ego sum*

(1) 1. p. q. iv, a. 2. Cfr. Suarez, *Metaph.* tom. II, disp. xxx, sect. 1 et seqq.

(2) Ibid. xiii, a. 2. Adeo Dei proprium esse a se Tertullianus pro certo habet, ut inde arguat adversus Hermogenem materiam æternam non esse. En quomodo ipse ratiocinetur, cap. 4: « Hinc denique incipiam retractare, ait, de materia, quod eam Deus sibi comparet, proinde non natam, proinde non factam, proinde æternam, sine initio, sine fine propositam. Quis enim alius Dei census, quam æternitas? Quis alius æternitatis status, quam semper fuisse et futurum esse, ex prærogativa nullius initii et nullius finis? Hoc si Dei est proprium, solius Dei erit, cuius est proprium, quia etsi alii adscribatur (nempe si et alii adscribatur), jam non erit Dei proprium sed commune cum eo cui et adscribitur... Quod si Deus est, unicum sit necesse est, ut unus sit. Aut quid erit unicum et singulare, nisi cum nihil adæquabitur? Quid principale, nisi quod super omnia? nisi quod ante omnia, et ex quo omnia? Hæc Deus solus habendo est, et solus habendo unus est. Si et alius habuerit, tot jam erunt dei, quot habuerint quæ Dei sunt... et ita prosequitur cap. 5, 6, 7, edit. Rigaltii.

DE DEO EJUSQUE ATTRIBUTIS

Partis altera

DE DIVINIS ATTRIBUTIS SINGILLATIM.

Divina attributa alia sunt *absoluta*, quæ ad divinam referuntur naturam, alia *relativa*, quæ referuntur ad personas. De his suo loco. Ex attributis autem abso-

qui sum: sic dices filiis Israel: Qui est misit me ad vos (1). Quæ verba expendens S. Hilarius, de Trinitate, lib. 1: Admiratus sum, inquit, plane tam absolutam de Deo significationem, quæ naturæ divinæ incomprehensibilem cognitionem aptissimo ad intelligentiam humanam sermone loqueretur. Non enim aliud proprium magis Deo quam esse intelligitur, quia ad ipsum quod est, neque desinentis est aliquando, neque coæpti; ac S. Bernardus, De Consideratione; lib. vi, c. 6: Si bonum, si magnum, si beatum, si sapientem, vel quidquid tale de Deo dixeris, in hoc verbo instauratur, quod est EST. Nempe hoc est ei esse, quod hæc omnia esse. Sic patres reliqui, sive græci sive latini, quorum testimonia profert Petavius (2), qui præterea ostendit hanc ipsam inhæsisse sententiam philosophis ipsis ac Judæorum doctoribus (3).

Et hæc quidem pro instituti nostri ratione dicta sufficiant; qui enim plura de hoc argumento cupit, adeat ipsos scholasticos.

(1) Hebraice vero legitur ad litteram אֲנִי הָאֵלֹהִים אֲנִי הָאֵלֹהִים *ero qui ero*; LXX verterunt: Ἐγὼ εἰμι ὁ θεός, et vulgatus noster, reddidit: *Ego sum qui sum*, Aquila et Theodotion hebraea ad verbum reddiderunt: Ἐσομαι ὁ θεός. Onkelos, Syrus et Persa, textus hebraei verba retinent, Arabs uterque habent: *Ego sum æternus, qui non desinit*. Paraphrastes Jonathas nempe et Targum hierosolymitanum liberius verba illa exposuerunt. Sensus semper idem est. Cfr. Rosenmüller.

(2) De Deo, lib. 1, cap. 6.

(3) Ib. Mirum proinde est Beausobre, *Histoire de Manichée*, etc. liv. III, ch. 3, § 4, scribere potuisse: « Supposé que Denys d'Alexandrie ait connu cette vérité (aseitatem nempe proprietatem esse divinitatis propriam et incommunicabilem), il est néanmoins constant que les philosophes l'ont ignorée, et qu'elle a échappé à la pénétration du plus subtil de tous les Pères. Je veux parler de S. Augustin. » Ergo juxta hunc criticum hanc veritatem metaphysicam ignorarunt philosophi omnes antiquitatis et patres omnes, sive græci sive latini. Petavius tamen loc. cit. in medium profert hujus veritatis assertores Platonem in Timæo, Plotinum, Numenium, Plutarchum; ex Judæis Philonem; ex patribus laudat Clementem Alex., Gregorium Nazianzenum, Dionysium Alex., Hieronymum, Hilarium, Dionysium Areopagitam nuncupatum, Maximum Mart., Damascenum, aliosque, quorum ibidem testimonia et argumentandi ratio videri possunt. Quoniam vero Beausobre commemorat S. Augustinum, ex eo afferemus testimonium. In tract. in Psal cxxi, interrogat: « Quid est quod est? Quod æternum est. Nam quod semper aliter atque aliter est, non est, quia non manet. Non omnino non est, sed non summe est. » Fuscus etiam de hoc disserit S. Doctor Tract. xxxviii, in Joan. tum alibi sæpe. Recolantur verba adducta ex Tertulliano.

lutis alia dicuntur *negativa*, non quasi reipsa negativa sint, sed quia vocibus exprimuntur negativis, ut infinitas, immensitas, immutabilitas, etc. Quæ tamen

notionem positivam præferunt, alia *affirmativa* vocantur, quod vocibus affirmantibus prædicantur, ut bonitas, justitia, etc. alia demum *respectiva* dicta fuere, utpote quæ ad operationes referantur, cujusmodi sunt scientia, omnipotentia, providentia, etc. Hæc sunt præcipuæ divinorum attributorum divisiones, quibus alii alias addiderunt plus minus imperfectas (1). Nobis hic satis erunt, ne ex copia ejusmodi divisionum confusio potius quam claritas oriatur.

Nimis longum esset de singulis attributis instituere sermonem, et quæstiones agitare; illa propterea tantum expendemus, in quibus maxime erratum est, simplicitatem nempe, immutabilitatem, libertatem, infinitatem, immensitatem, æternitatem.

CAPUT I. DE SIMPLICITATE DEI.

Simplex dicitur quod caret omni compositione, quæ est distinctorum unio; potest autem esse hæc compositio vel physica vel metaphysica vel logica. Compositio *physica* est ea, quæ constat partibus realiter distinctis, cujusmodi ex. gr. sunt corpora omnia; *metaphysica* compositio ea est, quæ exurgit ex potentia et actu, essentia et existentia, natura ac personalitate; *logica* demum, quæ coalescit ex genere et differentia.

Circa Dei simplicitatem non pauci quovis tempore errarunt. Ac I. quidem ex ethnicis illi omnes, qui idola ut deos habuerunt, quos plerosque fuisse ostendimus, vel qui numina corporea admiserunt. 2. Ex christianis, qui humanam formam Deo tribuerunt, *anthropomorphitæ* propterea dicti; quam quidem quæstionem indifferentem ad fidem esse contendunt sociniani et arminiani (2). 3. Cum veteribus stoicis recentiores pantheistæ, Spinosæ duce, qui in sua *ethica*, pantheismum geometrica methodo exponere ac demonstrare aggressus est, et nihil adstruit nisi materiam æternam, improductam et immensam, quam Deum vocat, cui paucis ab hinc annis judæus Salvador adstipulatus est (3). 4. Ii qui realem distinctionem

(1) Præter *positiva* attributa ac *negativa*, etc. recensentur *quiescentia*, seu immanentia (ἀκίνητα), et *operativa* seu transeuntia (ἐνεργητικά); *primitiva*, ex quibus alia scilicet deducuntur, et *derivata*; *metaphysica*, quæ ad Dei substantiam infinitam spectant, et *moralia*, quæ ad ejus intelligentiam et voluntatem referuntur; *communicabilia*, quæ licet diverso gradu, creaturis communicari possunt, ut sapientia, bonitas, etc. et *incommunicabilia*, ut omnipotentia; *propria*, ut æternitas, *metaphorica*, ut misericordia, ira, moralia, ut sanctitas, justitia, etc.

(2) Beausobre, *Histoire de Manichée*, etc. liv. III, ch. 2, pag. 484, censet, non esse hæresim perniciosam concipere naturam divinam velut lucem extensam. Sic enim ait: « Tout ce qui peut me convenir, est de peser à la balance de l'équité et de la religion à question, si c'est une hérésie dangereuse de concevoir la nature divine comme une lumière étendue. Voici ce qui peut en faire douter, etc. »

(3) *Histoire des Institutions de Moïse*, tom. III, seconde partie, ch. 1, *Jehovah*. Hic auctor tamen negat se admittere pantheismum, sed contendit non esse admittendum nisi *Infinithismum*, sive existentiam universalem. Sic enim propriam sententiam promittit loc. cit. pag. 180: *Maintenant réunissons tous les êtres et*

commenti sunt inter divinam essentialiam et attributa, qui quidem error vulgo Gilberto Porretano tribuitur, nonnullis reclamantibus (1). Hunc eundem errorem adoptarunt græci schismatici passim, agente potissimum Gregorio Palama episcopo Thessalonicensi, qui virtutem Dei, ἐνεργεία, operationesque a divina essentialia realiter distinguebat, ac commentus est quamdam lucem ab ea promanentem, qualis Christo affulsit in monte Thabor (2). Sic abbas Joachim realem distinctionem invehere visus est inter divinam naturam divinasque personas, cujus proinde libellus in concilio Lateranensi IV, anno 1215, proscriptus est. 5. In oppositum scopulum inciderant anonæi, qui sæculo quarto Eunomium et Aetium secuti, nullam, nec rationis quidem, distinctionem inter Dei essentialiam ejusque attributa, atque inter attributa ipsa admittent, ut sic facilius aditum sibi aperirent ad impugnandam Verbi divinitatem.

Hi sunt præcipui errores circa Dei simplicitatem ab Ecclesia damnati. In hæc tamen Dei proprietate

toutes les intelligences secondaires connues et inconnues; ajoutons un même accord, une même tendance, une même harmonie, voilà l'existence universelle. Mais n'est-ce point le panthéisme? Mais alors chaque chose n'est-elle pas Dieu? Le mot pan signifie tout, et l'expression un tout indique une œuvre faite, terminée, bornée. Or l'être universel n'a pas de bornes dans notre esprit;... au lieu du mot pan plaçons le mot infini, faisons, si l'on veut, l'infinithisme, et soudain la première objection (le panthéisme) disparaît. Ast parum refert denominationem, cum agatur de re, utrum nempe Deus ab universo distinctus sit nec ne, seu an ipsa rerum universalitas Deus sit. Sane ipsemet in nota fatetur, ad rei summam quod spectat, in unum convenire pantheismum et infinithismum, imo et spinosismum.

(1) Critici inter se divisi sunt circa veros Gilberti errores (quos ipse tamen revocavit in concilio Remensi); alii enim, ut Vasquez, Frassen, etc. longe probabilius esse arbitrantur, Gilbertum non distinctisse inter Dei essentialiam atque attributa, sed solum essentialiam et proprietates a persona realiter distinctas esse contendisse. Atque hi innotuntur tum auctoritate Othonis Frisingensis, tum actorum concilii Remensis, quæ ex codice vaticano vulgavit Vasquez. Alii autem communiter cum Petavio, Nat. Alex. censent, Gilbertum utramque distinctionem propugnasse, tum inter essentialiam et attributa, tum inter essentialiam et proprietates atque personam; hi autem citant auctoritatem S. Bernardi et Gaufredi monachi. Cons. Petavius, *De Deo*, lib. 1, cap. 8, § 4 et seqq. et Nat. Alex. *Synopsis in sæc. XI et XII*, cap. 4, art. 9, pro posteriori hæc sententia; pro priori cfr. Vasquez, qui tamen disp. cxvi, in 1 part. sancti Thomæ, cap. 2, errorem de discrimine inter essentialiam et attributa adscribit Gualtero, contenditque Gilbertum solum dixisse « concretum, Deus, aliquando poni pro persona, aliquando pro natura: cum ponitur pro natura, concedebat (Gilbertus) Deum esse ipam deitatem et unitatem; cum vero ponitur pro persona, dicebat, non esse concedendam illam propositionem, Deus est natura divina, in casu nominandi. Similiter veritatem et alia attributa abstracta non prædicabat de persona, nec de Deo quando pro persona ponebatur; ex quo ille solum distinctionem realem, seu ex natura rei inter personam ex una parte, et essentialiam atque attributa ex alia constituerebat. » Deinde disp. cxx, cap. 2, refert acta Concilii Remensis, quæ ibid. legi possunt.

(2) Cfr. Petavius loc. cit. cap. 12 et 13, ubi fuse exponit illius errores, et quæ circa ipsos gesta sunt.

adstruenda variae sunt theologorum sententiae sibi invicem adversantes. Nam alii quibusdam visi sunt accessisse ad sententiam Gilberti Porretani, alii autem anomæorum errorem: quod ut intelligatur, juvat breviter exponere istorum theorias ac opiniones.

Distinctio est negatio identitatis; ea enim distinguuntur, quæ non sunt idem. Aliquid autem potest non esse idem cum alio, vel in se, vel in conceptu nostro. Si in se aliquid unum seu idem cum alio non sit, tunc distinctio, quæ intercedit inter duo vel plura, dicitur *realis*, si autem aliquid unum cum alio non sit nisi in conceptu nostro, tunc dicitur distinctio *rationis*; seu mentalis, cogitationis.

Rursum aliquid potest non idem esse cum alio in se, vel quia separata sunt, ut Petrus et Paulus, vel saltem separari possunt, ut anima et corpus; vel relative opponuntur, ut pater, et filius; et hæc est quæ dicitur distinctio *realis major*; aliquid præterea in se potest non esse idem cum alio solum ratione modi, quatenus modus distinguitur a re, qualis intercedit inter animam ejusque cogitationem, corpus ejusque figuram; et hæc distinctio dicitur *modalis*, seu distinctio *realis minor*. Præter duas has Joan. Duns Scotus tertiam inveniit, nempe inter duas vel plures ejusdem rei proprietates, quarum una non est alia, saltem in sua ratione formali, ut aiunt; ex. gr. in homine animalitas et rationalitas; in Deo essentia et attributa, atque attributa alia ab aliis, ut misericordia, justitia, etc. et hæc dicta fuit distinctio *realis minima*, vel etiam *formalis* aut *scotistica*.

Distinctio mentalis bifarium dividitur, quarum nempe una sit pure arbitraria, ut cum quis distinguit inter Petrum et Cepham, et est sine fundamento in re, et vocatur distinctio *rationis ratiocinantis*; altera est quæ a sola quidem mente fit, sed cum fundamento in re, quæ licet in se una sit ac summe simplex, æquivaleret tamen pluribus in se distinctis, nobisque fundamentum distinctionis suppeditat propter varios effectus, quos producere potest: ex. gr. granum potest spectari ut semen, ut alimentum, ut corpus, etc. et si de Deo sermo sit, cum ipse diversa possit efficere, cumque eminenter, ut dictum est, simplicissima ratione in se contineat perfectiones, quæ distinguuntur in creaturis ansam dat menti nostræ eas seorsum considerandi per distinctionem, quam scholastici vocarunt *rationis ratiocinatæ*, vel etiam *virtualem*.

Hi vero cum inter se divisi fuerint, et alii, ut Scotiste, voluerint in Deo admittendam esse inter essentiam et attributa, et inter attributa ipsa distinctionem *realem formalem*, ideo accusati sunt, quod in sententiam concesserint Gilberti Porretani; alii vero ex adverso, ut nominales, cum voluerint in Deo negare distinctionem inter divinam essentiam et attributa, atque inter ipsa attributa, quæ dicitur *virtualis*, et *rationis ratiocinatæ*, in suspicionem venerunt erroris anomæorum. Attamen omnis erroris suspicio ab utrisque a præstantissimis theologis sublata est (1).

(1) Cons. Frassen *Scotus academicus*, tract. 1, disp. III, art. III, quest. 3. Venetiis, 1744.

Sed de his satis multa, et ne theologiæ candidati illarum questionum jejuni omnino sint, et ad doctrinam catholicam pro re, quam agimus, vindicandam.

Quam quidem doctrinam tuentes adversus recensitos errores hoc ordine progrediemur: 1. adstruemus summam in Deo simplicitatem; 2. adoriemur eos, qui Deum corporeum esse docuerunt, et eos qui velut adiaphorum habent ejusmodi articulum; 3. refellemus pantheismum vel spinozismum; 4. errorem impugnabimus Gilberti et Socinianorum; 5. errorem eunomianorum, ita tamen ut ab erroribus jamdiu obsoletis breviter nos expediamus, insistamus autem in iis refellendis qui adhuc ætate nostra vigent.

PROPOSITIO I.

Deus est omnino simplex.

Hæc propositio est de fide, ut patet ex definitione concilii Lateranensis IV, cap. *Firmiter*, ubi proficitur, quod in Deo sit: *Una essentia, substantia, seu natura simplex omnino.*

Hoc sensu omnimoda simplicitas adstruitur, ut omnes recensite compositiones, quæ se tenent a parte rei, excludantur a divina natura.

Sic autem ejus veritatem in primis evincimus: Deo competit summa simplicitas, si nulla in ipsam cadat compositio sive physica, sive metaphysica, sive logica; atqui nulla prorsus ejusmodi compositio in Deo est vel esse potest; ergo.

Ac 1. quidem omnem physicam compositionem, quæ exurgit ex partibus realiter distinctis, ejusmodi in corporibus labetur, removet Scriptura a Deo, Christus enim de Deo loquens ait: *Spiritus est Deus* (1). *Spiritus* autem vocem Christum usurpasse stricto sensu quatenus ea opponitur ejusvis generis corpori, patet ex ipsius scopo, nempe instruendi mulierem Samaritanam circa cultum Deo exhibendum ubique locorum, et quidem *in spiritu*, ut ibidem addit, *et veritate*, quasi diceret, ut observat Maldonatus, cum Deus nullum prorsus habeat corpus, ideo non corpore, sed spiritu adorari Deum oportere (2). Quo sensu etiam Apostolus ait: *Dominus autem spiritus est* (3), et alibi passim (4).

Scriptura præterea eas proprietates de Deo prædicat, quæ cum physica compositione consistere nulla ratione possunt; ejusmodi sunt infinitas, immensitas, æternitas.

2. Omnem aliam compositionem metaphysicam ac logicam a Deo pariter Scriptura abigit, dum nomina abstracta sic Deo tribuit, ut ipsum denominent: ita

(1) Πνεῦμα ὁ Θεός, Joan. IV, 24.

(2) Hoc enim, inquit, agebat Christus, ut probaret Deum nullum prorsus habere corpus, ideoque non corpore, sed spiritu adorari oportere. Quæ Christi ratio nihil efficeret, si Deus aliquod, quamvis subtile, quamvis tenue haberet corpus. Quam quidem rationem mutatus est ab Origene *De principiis*, lib. I, cap. I, num. 4.

(3) Ὁ δὲ Κύριος, τὸ πνεῦμα ἐστίν. II Cor. III, 17.

(4) Sap. I, 5, 6, et VII, 25, etc.

passim Deus dicitur *sapientia*, *justitia*, *bonitas*, *via*, *veritas*, *vita*, aliaque ejusmodi; jam vero nisi esset omnimode simplex omnique prorsus compositionis expertus, Deus sapientia, justitia, etc. subsistens dici minime posset, sed ille potius qui habet sapientiam, justitiam, etc.; ergo.

Hanc autem doctrinam confirmant patres et ratio multiplex, quæ ab ipsis assignatur. Ac primo patres colligunt Deum omni compositione carere ex eo, quod juxta communem omnium sensum sit id, quod nihil ne fingi quidem potest cogitarique perfectius; atqui Deus talis non esset, nisi simplex omnino existeret, compositio enim semper arguit aliquam imperfectionem. Ita S. Ambrosius (1), S. Augustinus (2), S. Bernardus (3) aliique. 2. Id ipsum inferunt ex eo quod Deus sit primum ens, necessarium, æternum, a se existens, quia omni composito componentem priorem esse necesse est; Deus autem quidquid est, natura est. Ita inter ceteros Tertullianus (4), S. Cyrillus Alexandrinus, S. Gregorius Nyssenus, Richardus Victorinus. 3. Ex eo quod id quod habet, est, ut loquitur S. Augustinus, et cum eo SS. Hilarius, Cyrillus, Ambrosius, aliique (5). 4. Ex eo quod Deus sit infinitus et immutabilis. Quiddam enim Deus est, infinitum est, ideoque partibus constare nequit; sic quod immutabile est, nullum subire potest modificationum fluxum aut vicissitudinem, quæ in compositis necessario inest, ut argumentantur SS. Maximus martyr, Athanasius, Greg. Nyssenus, Cyrillus (6). Hæc autem fere rationes sunt, quibus S. Thomas, *Contra gentes*, lib. I, cap. 18, ostendit nullam in Deo esse compositionem.

Ex quibus sic concluditur: In Deum nulla compositio cadere potest, ergo est omnino simplex, et quod consequens est, Deus est sua essentia, suum esse, actus purissimus, seu totus actus, atque ita simplicissimus, ut nihil cum eo comparari possit, cum quiddam Deus non est, aliqua compositione metaphysica saltem ac logica constet. Quæ argumentandi ratio nonnullorum etiam patrum est.

Hoc posito fundamento, jam primum est refellere errores omnes, quotquot assertæ veritati adversantur.

PROPOSITIO II.

Absurda et hæreticalis est sententia eorum, qui Deum corporeum esse censent.

Absurdam dicimus eam sententiam, primo quidem adversus anthropomorphitas, et quotquot Deo corpus

(1) *De fide*, lib. I, cap. 16, num. 106: «Deus, inquit, naturæ simplicis est, non conjunctæ atque compositæ.»

(2) *De Trinitate*, lib. V.: «Intelligit omnia; et sentit mente, non corpore, quia spiritus est Deus; » atque ibid. summam simplicitatem Dei fuse commendat.

(3) *De consideratione*, lib. V, cap. 7, num. 16: *Quæris quid (Deus sit)? Summa simplicitas.* Et ibid. num. 17: *Non est compositus Deus, merum simplex est.*

(4) *Contra Marcionem*, lib. II, cap. 6: «Nam bonus natura Deus solus. Qui enim quod est sine initio habet, non institutione habet illud sed natura.»

(5) Apud Petavium, lib. II, cap. 2, § 2 et seqq.

(6) Ibid. § 9 et seqq.

quodeumque tribuerunt; hæreticalem præterea adversus socinianos illos, qui illam veluti indifferentem habent vel saltem veluti talem olim habitam fuisse arbitrantur.

Primum vero sic adstruimus: Dei natura seu essentia ex dictis est omnino simplex, prout non solum auctoritas, sed et ratio ipsa suadet; ergo absurdum est Deum corporeum asserere prout etiam repugnat Deum infinitum, æternum, immensum atque absolute perfectum partibus realiter distinctis constare, ac partibus necessario finitis compositum esse. Hinc Scriptura objurgans eos, qui simulacris Deum sibi effungebant, ait: *Cui ergo similem fecistis Deum? Aut quam imaginem ponetis ei* (Isaie XL, 18)? Optime propterea Origenes, *Periarchon*, lib. I, cap. 4, n. 6, scripsit: *Non ergo aut corpus aliquod, aut in corpore esse putandus est Deus, sed intellectualis natura simplex, nihil omnino in se adjunctionis admittens, uti ne majus aliquid et inferius esse credatur; sed ut sit ex omni parte ὁμοῦς et, ut ita dicam, ἕως, et mens ac fons, ex quo initium totius intellectualis naturæ vel mentis est.*

Alterum pariter sic ostendimus: Ad fidem indifferens error ille censi nequit, qui inter hæreses recensitus est, cujusque fautores ecclesia constanter velut hæreticos habuit; atqui. Etenim dum prodit, quarto ecclesiæ seculo labente, anthropomorphismus, illico velut absurda hæresis a patribus, qui ecclesiæ sensum exprimebant, proclamatus est. Ita S. Hieronymus, lib. *Contra Joan. Jeros.* n. 41, cum vocat *Stultissimam hæresin*; Theodoretus, *Hæretic. fabul.* lib. IV, cap. X: *Stultam sententiam* (1); Cassianus, *Collatione X*, cap. II et seq: *Ineptam hæresin* appellat, *gravem errorem, qui in perpetuæ mortis discrimen injiciat, et gentilem blasphemiam ab omnibus detestandam.* Hinc factum est, ut anthropomorphitas, qui perniciosa sententia huic errori adherere voluerunt, inter hæreticos recensuerint; ita quidem S. Augustinus (2), S. Philastrius (3), S. Epiphanius (4), S. Joan. Damascenus (5), Isidorus pariter ac Rabanus in suis hæreticorum catalogis audianos, quo nomine anthropomorphitas designabant, inter hæreticos numerarunt. Theophilus Alexandrinus antistes iis fortiter restitit ac paschalibus suis epistolis universæ ecclesiæ

(1) Loquens enim de Audæo; qui Deum humana forma esse docuit, ait stulte (μωρία) ipsum intellexisse, quæ in Scripturis per accommodationem de Deo dicta sunt: et paulo infra eundem rationis inopia laborantem traducit, καὶ εὐλογεῖτε νοῦν; eundem tamen ab hoc errore alii purgant.

(2) *Hæresi LXXVI et hæres. LXXXVI.*

(3) Lib. *De hæres.* in *Bibliot. Patrum De la Bigne*, tom. V, col. 50, *De imagine et similitudine Dei in homine hæresis.*

(4) *Advers. Hæres.* lib. III, hæresi LXX, n. 2 et seqq. edit. Petav.

(5) *De hæresibus*, n. 70, eos tantum schismaticos vocat, ut S. Epiphanius, eorumque vivendi rationem commendat: at Petavium in notis ad citatam Hæresim cum Theodoro observat eos postea defecisse. Cur vero S. Epiphanius schismaticos tantum dixerit audianos, ex S. Augustino habemus, cujus auctoritas inferius adducetur.

eos denuntiavit; ita vero profligati sunt, ut vix eorum reliquiae superfuissent (1). Exploratum igitur est errorem anthropomorphismi semper ab ecclesia ut putidam haeresin spectatum fuisse, non minus rationi quam fidei adversantem, adeo ut S. Augustinus, epist. CXX. (alias CCXXII), cap. II, n. 7, non dubitaverit eum vocare *quandam idololatriam*; qui propterea, libro de *Fide et Symbolo* cap. VII, verba illa symboli: *Sedet ad dexteram Patris*, explanans, scribit: *Nec ideo, quasi humana forma circumscriptum esse Deum Patrem arbitrandum est... ne in illud incidamus sacrilegium, in quo execratur Apostolus eos, qui commutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem corruptibilis hominis* (2). Quod vero diximus de corpore humano debet pariter intelligi de quacumque alia substantia corporea, ejusmodi ex gr. esset lux, quam manichaei velut partem constitutivam Dei dixerunt, imo ipsum Deum.

DIFFICULTATES.

I. Obj. adversus primam propositionis partem. 1. Scriptura hominem exhibet conditum ad imaginem et similitudinem Dei; porro homo non solum anima, sed et corpore constat, igitur ad totum compositum haec Dei similitudo referri debet; quod 2. non pauci ecclesiae patres admiserunt. 3. Scriptura tribuit praeterea Deo humana membra, os, oculos, etc. tribuit corporis proprietates magnitudinem et extensionem; etenim Job XI, 8, 9, Deus dicitur *excelsior caelo... profundior inferno... longior terra mensura ejus, et latior mari*; tribuit affectiones humanas, irae, poenitentiae, zeli, patientiae, vindictae, etc.; ergo.

Resp. ad 1. D. Quoad animam, C. quoad corpus seu integrum hominem, *subdist.* respectu potestatis et dominii, quod ad instar regis super omnia animantia ac super universam terram exercet, in quo homo praefert imaginem Dei supremi Domini, C. respectu lineamentorum corporeorum N. Apposite Philo judaeus de iis, qui abjecte adeo de Deo sentiunt, scripsit, *Cochlearum more in id, quod mortale est, subeuntes, vel ut herinaceos in sese conglobatos et circumvolutos, de beato et incorruptibili Deo talia sentire, cujusmodi de se ipsis judicant* (3).

Ad 2. D. In sensu nuper exposito, aliove cum catholica doctrina consentaneo, C. in sensu anthropo-

(1) Saeculo v Faustum Regiensem, et saec. x RATHERIUM monachum adversus anthropomorphitas scripsisse refert Trithemius; sane ex sermone 1. de quadragesima ubi RATHERIUS refellit anthropomorphitas, colligitur saeculo x nonnullos presbyteros Vicentinae dioeceseos ejusmodi errorem instaurasse. Cfr. ZACCARIA S. J. in adnot. ad loc. cit. Petavii *De Deo*, lib. II, cap. 1.

(2) Cfr. Petav. loc. cit. ubi innumera prope asserta patrum sive graecorum sive latinorum testimonia ad eandem adstruendam doctrinam; seu *juxta patrum fidem*, ut loquitur Gennadius, libro *De Viris illust.* in *Theoph. de Dei nempe incorporea natura*.

(3) *Ὅτι ἐὶς τὸ θεῖον εἰσδύμενοι, καθάπερ οἱ κοχλῆαι, καὶ περὶ αὐτοῦ ὡς περὶ ἐκείνου σφαιροειδῶς εἰλυμένοι, καὶ περὶ τοῦ μακαρίου καὶ ἀβάρτου, καὶ περὶ αὐτῶν δοξάζομεν. De sacrificiis Caini et Abelis* p. 146, edit. Paris. 1640.

morphitarum N. Patres igitur, qui etiam quoad totum hominem Dei similitudinem agnoverunt, vel 1. ea ratione loquendi intellexerunt potestatem, qua homo regis cujusdam more in naturae creatae res pollet, ut diximus (1); vel 2. opinati sunt Deum in creaturae seu formatione hominis humanam formam assumpsisse tanquam typum et exemplar, ad quod opus suum exigeret (2); vel denique 3. putarunt etiam quoad corpus hominem Deo esse similem respectu habito ad futuram Divini Verbi incarnationem (3). Haec ratione quae apud patres obscure dicta, vel dure, quaeque non consentanea reperiri possunt iis, quae alibi iidem patres de summa Dei simplicitate praedicant, et explicantur et emolliuntur et cum reliquis optime componuntur.

Ad 3. D. Improperie seu metaphorico sensu, C. proprie N. Deus enim homines alloquens, horum imbecillitati se quodammodo accommodavit, iis verborum formulis utens, quae vel humana membra, vel corporum proprietates vel affectiones exprimerent, ut intelligerent Deum solo nutu ac voluntate prestare, quae homines utpote corporei suis membris, affectionibus, proprietatibusque operantur. Ceterum ne quis humanam menti subisset error, ea de se praedicat, quae cum ejusmodi affectionibus vel proprietatibus consistere nequeunt, ut cum dicit Jerem. XXIII, 24: *Numquid non caelum et terram ego impleo, dicit Dominus*; et Sap. I, 7: *Spiritus Domini replevit orbem terrarum, et hoc, quod continet omnia, scientiam habet vocis*; et his similia, quibus referti sunt sacri libri. Quare merito S. Epiphanius: *Affectiones, inquit, in Deo esse aliquas dicere, summæ esse impietatis, eo quod divinum numen nullis affectionibus est obnoxium et his omnibus superius est, quae peculiari cognitione ac cogitatione comprehenduntur* (4).

II. Obj. adversus alteram propositionis partem. Quod revelationi non opponitur, imo eidem potius congruit, de haeresi damnari non potest. Jam vero 1. Scriptura, ut ipse observat Origenes (5), contrarium non definit, *incorporei* seu ἀσώματου vox, ut idem adnotat, in Scripturis non reperitur. 2. Scripturarum loca, in quibus Deus *spiritus* dicitur, non solum Dei substantiam incorpoream non evincunt, sed evincunt potius contrarium. 3. Exploratum enim est hanc vocem apud veteres aliam significationem habuisse, quam apud nos, ut eruitur ex pluribus exemplis scriptorum, sive ecclesiasticorum sive profanorum,

(1) Cfr. Petavii, *De opific. sex dier.* lib. II, cap. 5 et seq.

(2) Ibid. cap. 4.

(3) Ibid. Hinc Prudentius in *Apotheosi contra Unitas*, id est, sabellianos haereticos:

Christus forma Patris; nos Christi forma et imago. Condimur in faciem Domini bonitate paterna. Venturo in nostram faciem post saecula Christo.

(4) Haeresi LXXVI, in confut. cap. 14, Aetii pag. 933, edit. Petav.: *Πάλιν δὲ ὡς ἐν Θεῷ διηγεῖσθαι ἀσώματων ἔσθαι γὰρ πᾶσιν οὐδ' εἰς περιέχεται τὸ θεῖον ἀνωτάτω δὲ ἐν τῶν τοιούτων, τῶν ἐν ἡμῖν, εἰς μεριστικὰς ἐνοίας ὑποκινεῖται.*

(5) *De Principiis*, lib. I, cap. 1.

qui per spiritum non aliud intelligebant nisi corpus subtilius. Alioquin, si ratum habuissent veteres *incorporeitatem* proprietatem spiritus esse, nunquam in eam devenissent sententiam, ut sibi persuaderent *spiritus esse corporeos* (1); ergo.

Resp. *Conc. maj. neg. min.* Ad 1. D. *Expresse, Tr.* æquivalenter N. Nam eo ipso quod Scriptura Deo tribuat proprietates, quae cum corpore componi nequeunt, ejusmodi sunt immensitas, infinitas, etc., patet ab ea tribui Deo simplicitatem summam. Origenes autem loc. cit. nihil aliud edicit nisi conceptis terminis Deum in Scripturis minime vocari ἀσώματον, quod non abnuimus (2).

Ad 2. D. Si Scriptura de Deo loquens praeterea non adderet ea, quae spiritum proprie dictum, seu prout nos hanc vocem accipimus, denotant, *Tr.* secus N. Jam vero non ex sola ac nuda spiritus voce colligimus Deum incorporeum ac simplicem praedicari, sed ex ceteris proprietatibus modo recensitis, quae non nisi substantiae simplici ac vere spirituali conveniunt, atque ex scopo et contextu.

Ad 3. D. Prout exploratum pariter est, veteres non eadem significatione usurpasse vocem *corporei* ac nos usurpamus, C. in eodem sensu N. Non inficiamur latiori sensu interdum a veteribus vocem *spiritus* acceptam fuisse, ad non minus certum est diverso etiam sensu ab iisdem vocem *corporei* adhibitam esse. Aliquando per hanc vocem exprimebant quod nos *substantiam* vocamus (3), aliquando designabant naturam non omnimode simplicem, ejusmodi Deus est omnis compositionis tum metaphysicae tum logicae expertus (4), quo sensu interdum veteres dixerunt corporeum quidquid Deus non est, ideoque non absolute, sed comparative, quo sensu spiritus corporeos dixerunt. Quare haec dissimulavit Beausobre?

Iust. Eo majori indulgentia digni sunt, qui Deum corporeum ac lucem extensam crediderunt, 1. quod nullam ideam substantiae spiritualis habeamus; 2.

(1) Ita Beausobre, loc. cit.

(2) Et hic juvat specimen exhibere male fidei, qua religionis catholicae hostes proferunt veterum auctoritates. Beausobre effert auctoritatem Origenis, nec advertit 1. hic Origenem non ex propria sententia ea affirmare, sed proferre objectiones adversariorum. 2. Origenem fuisse ea refellere quae sibi obijciuntur. 3. Ostendere vocem *spiritus* in Scripturis opponi corporalibus. En ejus verba loc. cit. n. 2: « Consuetudo est Scripturae sanctae, eum aliquod contrarium corpori huic crassiori et solidiori designari vult, spiritum nominare, sicut dicit: *Littera occidit, spiritus autem vivificat*. In quo sine dubio per litteram corporalia significat, per spiritum intellectualia, quae et spiritualia dicimus; » et ita prosequitur. 4. n. 4 ex professo ostendit in verbis Christi *Deus spiritus est*, nomen spiritus ita usurpari a Christo Domino ut illud opponat corpori, ut jam a nobis superius observatum est.

(3) Ut de Tertulliano exploratum est. Cfr. Natalis Alex. *Hist. Eccles.* saec. II, diss. IX, art. 71; WITASSE, *Tract. De Deo*, quaest. VI, sect. II, pag. 452, edit. Paris. 1718; Boucat, *De Deo* diss. III, art. 3; Vasquez in 1. part. disp. XXI, cap. 1.

(4) Ut Methodius, Gennadius, Theophilus Alex., Cassianus, Hilarius apud Petav. *De Deo*, lib. II, cap. 1, § 11.

PERONE. I.

quod ex ejusmodi errore Dei corporei nullum detrimentum religio patitur; cultus enim, amor Dei, obedientia ei debita integra subsistunt; 3. quod si, qui divinam naturam lucem esse extensam sibi persuasum habebant, nec eam minus sanctam, aut puram aut invisibilem crediderunt; nec ideo minus perfecti christiani fuerunt Tertullianus, Melito, etc. etsi Deum corporeum esse crediderint; 4. quod vel subtilissimus inter antiquos theologus, cujusmodi profecto communi omnium suffragio fuit S. Gregorius Nazianzenus, aperte fateatur, *Orat. XXXIV*, naturam divinam esse prorsus incomprehensibilem, atque ineffabilem, cum attributa negativa nullam nobis divinae essentiae ideam praebent, et dicant quid Deus non sit, minime vero quid sit; voces autem quibus utimur ad aliquid de Deo significandum semper menti nostrae ideam offerunt alicujus rei sensibilis, adeo ut impossibile sit enti corpore praedito entia simplicia cogitare, nullo adhibito rerum corporearum adminiculo (1); ergo.

Resp. Ad 1. D. Nullam habemus substantiae spiritualis ideam adaequatam, *Tr.* inadaequatam N. Nos enim juxta aliquos philosophos, praesertim antiquiores, devenimus in cognitionem entis seu substantiae spiritualis et simplicis per remotionem partium ac modificationum, eorumque omnium, quae in compositionem, quaecumque demum ea sit, conflant, et diversos gradus simplicitatis hac via concipimus, donec perveniamus ad simplicitatem summam, quae non nisi in Deo est. Cum igitur ideam satis claram habeamus compositi, nihil prohibet quominus per eam abstrahendo efformemus nobis ideam saltem inadaequatam ejus substantiae, quae simplex omnino sit, quaeque praeterea sit spiritualis, si ejus actus sint ejusmodi, ut nullo modo possint competere entibus materialibus. Juxta philosophos recentiores idea entis simplicis, qualis est idea *nostrae ego* est prima idea, et est velut fundamentum recentioris philosophiae (2).

Ad 2. *Neg.* Illud enim religio ex falsa ejusmodi opinione detrimentum patitur, quod patitur a quocumque alio errore, qui adversatur veritati, cujus religio expressio est. Si valeret Beausobrii ratio, consequeretur inter haereses minime esse recensendos arianismum, eutychianismum, nestorianismum, aliasque sexcentas monstrosas ejusmodi sententias, quae fidei dogmatibus, seu veritatibus speculativis a Deo revelatis adversantur.

Ad 3. *Tr.* Numquid propterea haeresis talis cessabit, si, qui illam profitentur, in ceteris fidei articulis a veritatis tramite non abscedant? Quod spectat ad illos, qui erroneae ejusmodi opinioni adhaesisse dicuntur, et nihilo tamen secius perfecti christiani extiterunt, distinctione opus est; si enim ita de Deo senserunt *rastica simplicitate* ducti, cujusmodi nonnullos monachos fuisse affirmavit S. Hieronymus, Epist.

(1) Sic Beausobre loc. cit. pag. 458 et seqq.
(2) Cfr. Galappi, *Elementi di filosofia*, tom. III, Dell'ideologia. Messina 1824, cap. 1 et seqq.

(Doux.)

XI, ad Pammachium, tunc utique materialis hic error nihil officiebat ipsorum sanctitati; ast si ita sensissent postquam illis patefacta est contraria ecclesiae doctrina, profecto nec sancti nec perfecti christiani esse potuissent, sed formales haeretici. Nulla enim est vera sanctitas sine vera fide.

Quod attinet ad Melitonem, Tertullianum, etc., quos Beausobre pro certo habet credidisse in Deum corporeum, res adhuc incerta est. Sunt qui eos huius erroris accusant, et sunt qui eosdem ab hac macula longe probabilius liberant; ad ulteriora nos properantes, non est quod in critica hac disquisitione immoremur, cum fidei nostrae dogmata ab unius alteriusve privata opinione non pendeant, praesertim cum in hypothesi adversarii (quam non admittimus) citati auctores errore potius mentis quam voluntatis in ea sententia versati fuissent (1).

Ad 4. Dicimus Gregorium Nazianzenum in adductis locis nihil aliud docuisse, quam quod ceteri omnes patres ante et post ipsum docuerunt, ac omnes etiamnum theologi docent, naturam nempe divinam esse incomprehensibilem atque ineffabilem, nec nos posse ad invisibilia eius, ut loquitur Apostolus, nisi per visibilia, ac per ea, quae ab ipso Deo facta sunt (2), ad ipsum assurgere. Quid inde colligi possit pro adversarii sententia non video, quin potius ex iis, quae difficilia nostro intellectui sunt, colligi debet absoluta necessitas, quae omnibus incumbit, acquiescendi infallibili ecclesiae magisterio.

Dices: Anthropomorphitae tolerati sunt, neque inter haereticos recensiti a S. Epiphano, teste S. Augustino, *Haeresi* L; ergo.

Resp. D. Quandiu ignorantia ac simplicitate errarunt, C. postquam eis ecclesiae contraria doctrina innovit N. Alioquin in catalogo haesum et haeticorum illi patres atque scriptores ecclesiastici anthropomorphismum ejusque sectatores minime recensissent. Rudiores porro illi monachi tolerati ad tempus sunt, quod, ut ibidem scribit S. Augustinus: *Rusticitati eorum tribuit Epiphanius, parcens eis, ne dicantur haeretici*. Sic Cassianus, *Coll. X*, cap. 2, *Simplicitatis*

(1) Consul. auctores a nobis citati supra in nota (1), col. 250, qui eruditissime ab hac criminatione eosdem vindicant.

(2) Rom. 1, 20. Ceterum satis est vel leviter percurrere *Orationem* xxxv S. Gregorii Nazianzeni, quae est secunda de theologia, a n. 10 ad 24, ut quisquam intelligat non alienum esse sensum S. Doctoris ab eo quem indicavimus. Addit autem fieri prorsus non posse ut ii, qui corporibus inclusi sunt, sine corporum rerum ac sensuum adminiculo, rebus iis, quae animo ac ratione intelliguntur seu percipiuntur, omnino conjungantur. Semper enim, inquit, obiter sensibile aliquid incidit, quantumvis maxime nostra mens ab iis rebus quae in aspectum cadunt, sese surripiat et in seipsam collecta, cum rebus cognatis atque oculorum aciem fugientibus commercium habere conetur. Ast per hoc non inficiatur nos non posse habere ideam rerum abstractarum, vel substantiarum simplicium, sed loquitur tantum de eo quod evenire consuevit. Ibidem enim Deum omnino simplicem, et ejusvis compositionis expertem esse, ex professo demonstrat.

errorem vocat illorum monachorum opinionem (1). PROPOSITIO III. — *Systemata pantheismi atque autotheismi absurda sunt.*

Majoris perspicuitatis gratia nonnulla ad dicendorum intelligentiam praemittenda censuimus.

1. Pantheismus veterum stoicorum confundi non debet cum spinozismo proprie dicto. Veteres enim stoici etsi mundum hunc, quem aeternum cum plerisque philosophicis sectis supponebant, Deum dicerent, distinguebant tamen duas substantias in Deo, spiritualement atque intelligentem, quae esset ad instar animae, quae molem intus pervaderet, regeret, vitam motumque praeretur, tanquam partem constitutivam totius esse divini, nempe Dei, et substantiam corpoream velut partem alteram constitutivam ipsius Dei exterioriorem atque passivam (2). Spinoza vero non adstruit in Deo, quem identificatum supponit cum hac rerum universitate, nisi unam substantiam, cujus proprietates et attributa ac modificationes sunt intelligentia, immensitas, infinitas, etc. ideoque intelligentiam concipit, non ut partem constitutivam ipsius Dei, sed solum ut ejusdem attributum (3).

2. Pantheistae recentiores plus minus accedunt ad Spinozae systema circa unam substantiam, quam activam et passivam simul adstruunt; diversa tamen ratione ac diversa via pro ratione diversa philosophandi in idem conspirant.

Etenim qui sectantur philosophiam *realisticam*, ut vocant, affirmant Deum esse *universum absolutum, chaos, indifferentiam puram* inter objectivam et subjectivam, *complexum naturae totius et animal universale*, quod hoc universo empirico se quasi vestivit, ex quo omnia, ceu *transcentes apparitiones, vibrationes* et totidem bullae in *universalis vitae oceano* promanant. Ita Schelling ejusque sequaces (4).

Qui vero philosophiam *idealisticam* profitentur, docent Deum esse illud *ego universale*, quod ex intuitu nostri ipsius *ego* deducitur, quodve nec *substantia* potest dici, quia conceptus substantialis est finitus, nec *existens*, quia existentiae forma spatii et temporis semper adheret: utrum vero illud *ego universale* sit *ordo mundi moralis, an ideale purum*, determinari non posse autumant. Ita Fichte cum suis asseclis (5). Ex

(1) S. August. *de haesibus*, ubi de *Vadianis*.

(2) In hoc consentiebant stoici, ut principium ali-quod primum rerum omnium ponerent, etsi dissentirent inter se in hoc principio determinando; siquidem alii illud ignem vel aquam, etc. esse dicebant; consentiebant praeterea in eo quod assererent principium illud, quodcumque demum fuerit, ratione regi in operando, et divinam rationem, ut loquitur Seneca, toti mundo ac partibus ejus insertam, vel ut aiebat Zeno *Θεόν εἶναι πνεῦμα διήκον δι' ὅλον τὸν κόσμον*, id est, *Deum esse spiritum universum mundum permeantem*. Cfr. Cadworth, *Syst. intell.* cap. 4, § 25.

(3) Ex antiquis praeverant Spinozae *eleatici*, qui, duce Xenophane, quidquid existit, aeternum dixerunt, infinitum atque unum esse; nempe mundum, quem Deum vocabant.

(4) Vid. Joan. Imre, *Amicum foedus rationis cum experientia*, Pestini 1827, part. 1, *Cosmologia*, cap. 1, § 6, et part. III, *Theol.* cap. 1, § 1.

(5) Ibid part. III, tom. cit. Fichte assentiuntur

hoc principio exurgit *autotheismus* seu *suitheismus*, cum Deus non sit nisi *ego absolutum et individuale, seu personale sublimatum*.

3. Tum ex *transcendentali realismo et rationalismo*, tum ex *idealismo et intuitismo transcendentali* originem suam habuit *sansimonianismus*, cujus doctrinae summa consistit in neganda seu destruenda omni divinitate ac religione, in quarum locum substituit pantheismum atque autotheismum universalem totius generis humani (1), quod sansimoniani unire satagunt in unam familiam aequalium personarum, exclusa omni inaequalitate vel privilegio orto ex nativitate. Iidem praeterea sansimoniani omnia moralitatis principia evertunt, et id demum respective bonum vel malum statuunt, quod eorum fini confert, vel respective adversatur. Uxores in familiis aequales statuunt maritis, ideoque quaerunt mulierem emancipatam vel emancipandam (2). Continuum praedictant progressum et perfectibilitatem, quivis singillatim passus, ut aiunt, humani generis et progressus, est aliquis gradus ad perfectionem; atque ita velut progressus habentur ex. gr. praetensa Lutheri reformatio, rebelles motus Galliae ante annos XL, recentia seditiosorum tentamina ad omnem ordinem evertendum (3). Sed haec juxta ipsos non erant nisi opera incom-

Jacobi et Koppen. Cum ab his quaereretur, num *ego* illud sit creator ex nihilo, rex adorandus, etc., responderunt: *Cum illius non ego* (scilicet mundi, nam sic ipsi distinguere solent, et vocant *ego proprium* seu *individuale animam*; vocant vero *non ego* mundum et ea quae in mundo sunt, in quae impingens *ego proprium* limitatur a *non ego*) et *individuale ego* (animae nostrae) *aliter conscii non sumus, nisi praexistente ego* universali, quod illa ponat producatque, consequens est illud creatorem omnino esse. Id est, ponunt creationem non ex nihilo, sed tanquam emanationem *ego* universalis. Admittunt quoque illud *ego universale* dominum esse, ast detestantur ejusdem dominium in *ego* nostrum velut tyrannidem, despotismum superstitionemque paganam et judaicam, quia Deus deorum creditus cultusque est. Equis risum teneat dum haec perlegit?

(1) Inferius afferemus textus ex ipsis libris sansimonianorum ad haec ostendenda. Secta sansimoniana ob nimias fatuitates, quas praedicabat, ab initio vix digna attentione videbatur; cum vero latiusque serpat (anno 1835), et emissarios effuderit in dissitas regiones, Syriam, Aegyptum, etc. ad virus suum diffundendum, ideo operae pretium duxi ejusdem systema ob oculos lectorum ponere.

(2) Ita in libello cui tit. *Religion saint-simonienne, Communion générale*, pag. 52, Paris 1851, *Parmi nous plus de privilèges de sexe et de naissance: l'inférieur n'est plus l'esclave du supérieur, ils sont associés; l'homme n'est plus le maître de la femme, ils sont mariés; un peuple n'est plus le tributaire d'un autre peuple, ils forment une seule famille; car Dieu est tout ce qui est*. Ista est ratio quare caput seu princeps sectae patris nomine donetur, qui nunc est quidam *Enfantin* nuncupatus. Etsi vero secta cooperatrices habeat, ut patet ex libro *Religion saint-simonienne, La Presse*, pag. 26, nondum tamen communem matrem invenit.

(3) Inter cetera in libro cui titulus: *Religion saint-simonienne, Enseignement central*, pag. 54, haec leguntur: *Saint-Simon sentit l'inspiration progressive, et dit: Toute l'humanité est là, lorsque j'aurai réconcilié le catholicisme et le libéralisme* (qui videtur pariter scopos auctoris: *Paroles d'un croyant*), et que j'aurai fait disparaître ces deux formes exclusives, j'aurai réconcilié

pleta, perfectio rerum Sansimoni reservata fuit ejusque discipulis! Ex eodem progressu vel perfectibilitate non desperant fore ut homines aliquando aeternum vivant in his terris. Christi religio juxta eos bona fuit; pro illa Christi aetate fuit progressus, quia tunc necesse erat hominibus praedicari mortificationem caelumque promitti; nunc autem genus humanum altius provecum est, et homines abstinentia non amplius opus habent, cum omnes vocentur ad felicitatem (1).

Cum sansimoniani Deum ac religionem omnem rejiciunt, simulacrum tamen divinitatis per autotheismum retinent ac religionis, quam cum politica confundunt, seu identificatam cum politica autumant. Quod apprime notandum est, ut detegatur eorum loquendi ratio, quae sub involucri et ambagibus verborum lateat. Usitato nempe dicendi modo plerumque utuntur, saepe enim disserunt de revelatione, religione, Deo, Trinitate, Messia, etc. Miracula admittunt, sacerdotes, etc. at longe diverso sensu ab eo, quo nos iisdem vocabulis utimur (2), ut ex exposi-

l'humanité avec Dieu, c'est-à-dire avec elle-même, avec le monde (en Deum Sansimonianorum societatem et mundum), *j'aurai trouvé la vraie religion*. Cfr. etiam *Organisateur*, 19 Maii, 1850, *Sur la vie et le caractère de Saint-Simon*, ubi dicitur, quod *Moyse* promiserit hominibus fraternitatem, *Christus* preparaverit, *Sansimon* perfecit (*réalisée*). Hinc est quod ipsius discipuli, qui Christo Domino negant appellationem *hominis Dei, Filii dilecti aeterni Patris*, etc., has denominationes transtulerint in *San Simonem*. Et in op. cit.: *Enseignement central*, pag. 27, dicitur: *Chaque pas de l'humanité qu'elle parcourt est un progrès*.

(1) *Enseignement central*, Paris 1851, loc. cit. *L'abnégation n'était plus nécessaire, parce que les temps étaient venus, où tous sans exception devaient être appelés au bonheur*.

(2) Quod Deum objectivum rejiciant patet ex eorum confessione: « Nous ne craignons donc pas de le dire avec vous, que tout ce qui n'est pas athéisme aujourd'hui est ignorance et superstition; que toutes les doctrines qui ont dirigé les peuples, ont successivement pris et quitté, » et tamen perpetuo sansimoniani loquuntur de Deo ac de religione; sed Dei nomine significant hominem et societatem; sed voce religionis et dogmatis intelligunt *scientiam*; loquuntur de *Trinitate*, ast ea voce significant *activitatem externam, intellectum et imaginationem*, quarum prima praestit industriae, secunda scientiis, tertia bonis artibus, inter quas collocant religionem sansimonianam, quam filiam vocant *imaginationis*, filiam augustam veri, etc. et triplicem manifestationem nuncupant: *Cette triple manifestation de l'activité humaine* (*Doct. de Saint-Simon*, 1re année, 5e séance) et alibi (35e séance): *Beaux-arts, sciences, industrie; voilà donc la trinité philosophique de Saint-Simon*. Loquuntur de Messia, sed sub Messiae nomine designant quemlibet humanae libertatis assertorem et propagatorem; sic enim scribunt in art. cit. (*Commun. génér.* pag. 57): *O Jeunes filles, vous le savez, la vierge juive* (Virg) *Judea, sic enim impii hujus aetatis sanctissimam Virginem Mariam appellanti) était belle, hebreuse et bémie, parce que d'elle pouvait (poterat, non negant ipsi Christum natum esse de Maria virgine; ast Christus poterat quidem esse Salvator mundi, sed juxta ipsos non fuit nisi pro quodam incepto progressu solum ulteriori. San-Simoni ejusque sequacibus perfectum operis, ut vidimus, reservata fuit) naître le Sauveur du monde; vous aussi, vous êtes bémies, hebreuses et belles; car peut-être serez-vous les mères des chefs ai-*